

IMMANUEL KANT

DZIEŁA ZEBRANE

TOM V

Religia w obrębie samego rozumu
Spór fakultetów
Metafizyka moralności

Wydanie
Translatorium Filozofii Niemieckiej
Instytutu Filozofii UMK

Redakcja naukowa
Wojciech Włoch

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
Toruń 2011

Opracowanie redakcyjne
Mirosława Szprenglewska

Projekt okładki
Tomasz Jaroszewski

Tłumaczenie
Translatorium Filozofii Niemieckiej Instytutu Filozofii UMK
„Religia w obrębie samego rozumu” – tłum. Aleksander Bobko
„Spór fakultetów” – tłum. Mirosław Żelazny
„Metafizyka moralności” – tłum. Włodzimierz Galewicz

Wydano z finansowym wsparciem Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej
Herausgegeben mit finanzieller Unterstützung der Stiftung
für deutsch-polnische Zusammenarbeit

FUNDACJA WSPÓŁPRACY
POLSKO-NIEMIECKIEJ
STIFTUNG
FÜR DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT

Printed in Poland

© Copyright for this edition by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2011
© Copyright for the Polish translation „Metafizyczne podstawy nauki o cnocie”
& „Metafizyczne podstawy nauki prawa” by Włodzimierz Galewicz, 2004, 2005
© Copyright for the Polish edition „Metafizyczne podstawy nauki o cnocie”
& „Metafizyczne podstawy nauki prawa” by Wydawnictwo ANTYK, 2004, 2005

ISBN 978-83-231-2576-1

**WYDAWNICTWO NAUKOWE
UNIwersytetu MIKOŁAJA KOPERNIKA**
Redakcja: ul. Gagarina 5, 87-100 Toruń
tel. +48 (0)56 611 42 95, fax +48 (0)56 611 47 05
e-mail: wydawnictwo@umk.pl
Dystrybucja: ul. Reja 25, 87-100 Toruń
tel./fax: +48 (0)56 611 42 38, e-mail: books@umk.pl
www.wydawnictwoumk.pl

Wydanie I
Druk: Drukarnia Abedik Sp. z o.o.
ul. Glinki 84, 85-861 Bydgoszcz

SŁOWO WSTĘPNE
DO POLSKIEJ EDYCJI *Dzieł zebranych*
IMMANUELA KANTA

W imieniu toruńskiego środowiska filozoficznego chcielibyśmy Państwu przedstawić polskie wydanie *Dzieł zebranych* Immanuela Kanta. Nasz projekt wzoruje się na edycji *Kants Werke* „Akademie-Ausgabe” Pruskiej Akademii Nauk (tomy I–VIII) i uwzględnia tylko pisma skierowane do druku przez samego Kanta. W źródłowym wydaniu Pruskiej Akademii Nauk zamieszczono ponadto opublikowane za życia filozofa manuskrypty z jego wykładów: z *Antropologii w ujęciu pragmatycznym*, *Logiki Jäschego*, *Pedagogiki* (są one dostępne w tłumaczeniach polskich*) oraz z *Geografii fizycznej*. Po odnalezieniu kolejnych nieznanymi rękopisów okazało się, że kryterium przyjęte w edycji Akademie-Ausgabe było zawodne. Współcześnie dysponujemy wydaniem licznymi manuskryptów notatek z wykładów Kanta, zarówno w wymienionych powyżej dziedzinach, jak i z zakresu moralności, filozofii religii, encyklopedii filozoficznej. Pełną wiedzę o treści prowadzonych przez kilkadziesiąt lat wykładów królewieckiego filozofa może więc dać dopiero lektura wszystkich dostępnych źródeł.

Nasze wydanie zamierzamy zawrzeć w tomach, obejmujących: *Pisma przedkrytyczne* (tom pierwszy), *Krytykę czystego rozumu* (tom drugi), *Krytykę praktycznego rozumu*, *Metafizyczne podstawy przyrodznawstwa*, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka* (tom trzeci), *Krytykę władzy sądowniczej* (tom czwarty), *Metafizykę moralności*, *Religię w obrębie samego rozumu*, *Spór fakultetów* (tom piąty), *Pisma po roku 1787* (tom szósty).

Edycja skierowana będzie do wszystkich środowisk polskiego życia kulturalnego i z tego powodu, mając na względzie różnice w sposobie interpretacji myśli Kanta przez poszczególnych komentatorów wywodzących się z różnych środowisk, zamierzamy opatrzyć wydane tu pisma jedynie niezbędnymi informacjami warsztatowymi.

---

* *Antropologia w ujęciu pragmatycznym*, przeł. E. Drzazgowska i P. Sosnowska, Warszawa 2005; *Logika*, przeł. A. Banaszekiewicz, Gdańsk 2005; *O pedagogice*, przeł. S. Sztobryn, Łódź 1999.

Oprócz osób z kręgu Translatorium Filozofii Niemieckiej IF UMK swoje przekłady pism Kanta zaoferowali wybitni polscy tłumacze spoza środowiska toruńskiego: prof. Aleksander Bobko, prof. Włodzimierz Galewicz oraz dr Krzysztof Rak. Poszczególne tłumaczenia były recenzowane i opiniowane przez tak doświadczonych znawców problematyki, jak: dr h.c. UMK Karl Dedecius, ks. prof. Józef Tischner, prof. Karol Bal, prof. Zbigniew Kudero-wicz, prof. Maria Szyszkowska, prof. Honorata Jakuszko, prof. Jarosław Rolewski. Swymi cennymi uwagami podzielili się z nami: prof. Jan Garewicz, prof. Radosław Kuliniak, dr hab. Bogusław Paż.

Konsultacji z zakresu przekładu tekstów łacińskich udzielił nam dr hab. Zbigniew Nerczuk. Niektóre teksty z ostatniego tomu przełożone zostały przez Translatorium Filozofii Niemieckiej Instytutu Filozofii UWM w Olsztynie pod moim kierunkiem.

Mirostaw Żelazny

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne do pierwszej polskiej edycji <i>Dzieł zebranych</i> Immanuela Kanta	5
Od Redakcji	7

RELIGIA W OBREMBIE SAMEGO ROZUMU

(*przeł. A. Bobko*)

Przedmowa do wydania pierwszego	11
Przedmowa do wydania drugiego	19
Część pierwsza. O obecności złego pryncypium obok dobrego albo o radykalnym złu w ludzkiej naturze	23
I. O pierwotnych predyspozycjach do dobra w ludzkiej naturze	29
II. O skłonności do zła w ludzkiej naturze	32
III. Człowiek jest z natury zły	35
IV. O źródle zła w ludzkiej naturze	41
Uwaga ogólna. O przywróceniu mocy pierwotnej predyspozycji do dobra	46
Część druga. O walce dobrego pryncypium ze złym o panowanie nad człowiekiem	59
Rozdział pierwszy. O roszczeniu prawnym dobrego pryncypium do panowania nad człowiekiem	62
a) Personifikacja idei dobrego pryncypium	62
b) Obiektywna realność tej idei	63
c) Trudności [kwestionujące] realność tej idei i ich rozwiązanie	67
Rozdział drugi. O roszczeniu prawnym złego pryncypium do panowania nad człowiekiem i o wzajemnej walce obu pryncypiów	78
Uwaga ogólna	83
Część trzecia. Zwycięstwo dobrego pryncypium nad złym i utworzenie Królestwa Bożego na ziemi	91
Rozdział pierwszy. Filozoficzne przedstawienie zwycięstwa dobrego pryncypium przez utworzenie królestwa Bożego na ziemi	93
I. O etycznym stanie naturalnym	93

II. Człowiek powinien porzucić etyczny stan natury, aby stać się członkiem etycznej wspólnoty	94
III. Pojęcie etycznej wspólnoty jest pojęciem ludu Bożego podległego etycznym prawom	96
IV. Idea ludu Bożego jest nie do zrealizowania (w ramach ludzkiej organizacji) inaczej niż w formie Kościoła	98
V. Konstytucja każdego Kościoła wychodzi zawsze od jakiejś historycznej (objawionej) wiary, którą można nazwać kościelną i najlepiej jest oprzeć ją na Piśmie Świętym	100
VI. Najlepszym interpretatorem wiary kościelnej jest wiara czysto religijna	106
VII. Stopniowe przechodzenie wiary kościelnej do jedynowładztwa czystej wiary rozumowej jest przybliżaniem się Królestwa Bożego	111
Rozdział drugi. Historyczne przedstawienie stopniowego tworzenia rządów dobrego pryncypium na Ziemi	120
Uwaga ogólna	132
Część czwarta. O służbie i pseudosłużbie pod panowaniem dobrego pryncypium albo o religii i klerze	145
Część pierwsza. O służbie Bożej w religii w ogóle	147
Rozdział pierwszy. Religia chrześcijańska jako religia naturalna	151
Rozdział drugi. Religia chrześcijańska jako religia uczona ...	156
Część druga. O pseudosłużbie Bożej w religii ustanowionej ...	160
Uwaga ogólna	181

SPÓR FAKULTETÓW

(przeł. M. Żelazny)

Przedmowa	195
Rozdział pierwszy. Spór fakultetu filozoficznego z teologicznym	201
Wstęp	201
Podział fakultetów w ogólności	202
I. O stosunkach między fakultetami	204
Rozdział pierwszy. Pojęcie i podział wyższych fakultetów	204
A. Specyfika fakultetu teologicznego	206
B. Specyfika fakultetu prawnego	207
C. Specyfika fakultetu medycznego	209
Rozdział drugi. Pojęcie i specyfika niższego fakultetu	210
Rozdział trzeci. O sprzecznym z prawem sporze wyższych fakultetów ...	212

Rozdział czwarty. O zgodnym z prawem sporze między wyższymi fakultetami a fakultetem niższym	215
Rezultat	218
II. Dodatek. Objaśnienie sporu fakultetów na przykładzie sporu fakultetów: teologicznego i filozoficznego	218
I. Materia sporu	218
II. Filozoficzne zasady interpretacji Pisma Świętego przyczyniające się do zaniechania sporu	221
III. Zarzuty dotyczące podstawowych zasad wykładni Pisma Świętego i odpowiedzi na nie	226
Uwaga ogólna. O sektach religijnych	230
Zawarcie pokoju i zażegnanie sporu fakultetów	241
Dodatek. [Zawierający] historyczne pytania dotyczące Biblii odnośnie praktycznego użytkowania i przewidywanego czasu dalszego obowiązywania tej Świętej Księgi	248
Dodatek. O czystej mystyce w religii	249
Rozdział drugi. Spór fakultetu filozoficznego z prawnym	254
Wznowione pytanie: Czy ludzki rodzaj stale zmierza ku temu, co lepsze? ...	254
Zakończenie	268
Rozdział trzeci. Spór fakultetu filozoficznego z medycznym	268
O mocy umysłu by przez samo tylko postanowienie być panem nad swymi chorobliwymi uczuciami. Odpowiedź Panu Radcy Dworu i Profesorowi Hufelandowi	268
Podstawowe zasady dietetyki	271
Zakończenie	282
Dopisek	284

METAFIZYKA MORALNOŚCI

(*przetł. W. Galewicz*)

Część pierwsza. Metafizyczne podstawy nauki prawa	289
Przedmowa	291
Tablica podziału nauki prawa	296
Wstęp do metafizyki moralności	297
I. O stosunku władz ludzkiego umysłu do praw moralnych	297
II. O idei i konieczności metafizyki moralności	302
III. O podziale metafizyki moralności	306
IV. Podstawowe pojęcia metafizyki moralności	309
Wstęp do nauki prawa	319

Dodatek do wstępu do nauki prawa	324
Podział nauki prawa	328
Podział metafizyki moralności jako takiej	331
Nauki prawa część pierwsza. Prawo prywatne w odniesieniu do własności zewnętrznej jako takiej	335
Rozdział pierwszy. W jaki sposób można mieć pewien przed- miot zewnętrzny jako coś swojego	337
Rozdział drugi. W jaki sposób można nabyć coś zewnętrznego	352
Podrozdział pierwszy. O prawie rzeczowym	355
Podrozdział drugi. O prawie osobowym	367
Podrozdział trzeci. O prawie względem osób pokrewnym prawu w stosunku do rzeczy	373
Podrozdział epizodyczny. O idealnym nabyciu zewnętrznego przedmiotu wyboru	389
Rozdział trzeci. O nabyciu, które jest subiektywnie zależne od wyroku publicznej instancji sądowej	394
A. O umowie darowizny	395
B. O umowie użyczenia	396
C. O odzyskaniu (ponownym objęciu w posiadanie) rzeczy utraconej ..	398
D. O uzyskiwaniu gwarancji dzięki złożeniu przysięgi	402
Nauki prawa część druga. Prawo publiczne	409
Rozdział pierwszy. Prawo państwowe	411
Ogólna uwaga o prawnych skutkach wynikających z natury związku oby- watelskiego	420
O prawnym stosunku obywatela do kraju ojczystego i do obcych krajów	441
Rozdział drugi. Prawo narodów	446
Rozdział trzeci. Prawo obywatelstwa światowego	455
Dodatek. Objasnienia do metafizycznych podstaw nauki prawa	460
 Część druga. Metafizyczne podstawy nauki o cnocie	479
Przedmowa	481
Wstęp do nauki o cnocie	487
I. Omówienie pojęcia nauki o cnocie	487
II. Omówienie pojęcia celu, który zarazem jest obowiązkiem	491
III. O powodzie składającym do tego, by przedstawić sobie cel, który za- razem jest obowiązkiem	494
IV. Jakie cele są zarazem obowiązkami?	496
V. Objasnienie tych dwóch pojęć	496

A. Własna doskonałość	496
B. Cudza szczęśliwość	498
VI. Etyka nie podaje norm dotyczących postępowania (to bowiem czyni <i>ius</i>), lecz tylko normy dotyczące maksym postępowania	499
VII. Obowiązki etyczne są obowiązkami o szerokim, natomiast obowiązki prawne – o wąskim przedziale [czynów mieszczących się w granicach] zobowiązania	501
VIII. Przedstawienie obowiązków cnoty jako obowiązków szerokich	503
IX. Czym jest obowiązek cnoty	507
X. Naczelne pryncypium nauki o prawie było analityczne, natomiast w nauce o cnocie jest ono syntetyczne	509
XI. Schemat obowiązków cnoty	511
XII. Estetyczne warunki podatności umysłu na [wpływ wywierany przez] pojęcia obowiązku jako takie	512
A. Uczucie moralne	512
B. O sumieniu	513
C. O miłości do ludzi	515
D. O szacunku	516
XIII. Ogólne zasady metafizyki moralności w zastosowaniu do czystej nauki o cnocie	517
XIV. O cnocie w ogóle	519
XV. O zasadzie, która odróżnia naukę cnoty od nauki prawa	521
XVI. Cnota wymaga najpierw panowania nad sobą	523
XVII. Cnota z konieczności zakłada apatię (pojowaną jako siła)	524
XVIII. Pojęcia przygotowujące do podziału nauki o cnocie	526
XIX. Podział etyki	529
I. Etyczna nauka o elementach	531
Część pierwsza. Ogólne przedstawienie obowiązków wobec samego siebie	533
Wstęp	533
Księga pierwsza. O zupełnych obowiązkach wobec samego siebie	538
Dział pierwszy. Obowiązek człowieka wobec siebie jako istoty animalnej	538
Artykuł 1. O odbieraniu sobie życia	539
Artykuł 2. O lubieżnym samopohańbieniu	541
Artykuł 3. O otepianiu samego siebie przez brak umiaru w spożywaniu pokarmów i napojów	545

Dział drugi. Obowiązek człowieka w stosunku do samego siebie jako samej istoty moralnej	547
I. O kłamstwie	547
II. O skąpstwie	550
III. O służalczości	554
Rozdział pierwszy. O obowiązku człowieka wobec samego siebie jako swojego urodzonego sędziego	558
Rozdział drugi. O pierwszym przykazaniu wszelkich obowiązków wobec samego siebie	561
Księga druga. O niepełnych obowiązkach człowieka wobec samego siebie (ze względu na jego cel)	566
Rozdział pierwszy. O obowiązku rozwijania i podnoszenia swojej doskonałości naturalnej (ze względu na jego cel)	566
Rozdział drugi. O obowiązku podnoszenia swojej doskonałości etycznej tj. w celu czysto moralnym	568
Część druga. O obowiązkach wobec innych osób	570
Dział pierwszy. O obowiązkach wobec innych tylko jako ludzi	570
Rozdział pierwszy. O obowiązku miłości wobec innych ludzi	570
A. O obowiązku dobroczynności	575
B. O obowiązku wdzięczności	578
C. Doznanie sympatii jest w ogóle obowiązkiem	580
O wadach nienawiści do ludzi, które są wprost przeciwne miłości do ludzi	582
Rozdział drugi. O obowiązkach cnoty wobec innych ludzi wynikających z należnego im szacunku	586
O występkach naruszających obowiązek szacunku dla innych ludzi	591
A. Pycha	591
B. Zniesławianie	592
C. Ośmieszanie	593
Dział drugi. O etycznych obowiązkach jednych ludzi w stosunku do innych ze względu na ich stan	594
Zakończenie nauki o elementach	596
O najściślejszym zjednoczeniu miłości i szacunku w przyjaźni	596
Dodatek. O cnotach współzycia	600
II. Etyczna metodologia	603
Rozdział pierwszy. Etyczna dydaktyka	605
Uwaga. Fragment katechizmu moralnego	608
Rozdział drugi. Etyczna ascetyka	613

Zakończenie. Religia jako nauka o obowiązkach wobec Boga leży poza granicami czystej filozofii moralnej	615
Tablica podziału etyki	621

UWAGI RZECZOWE

Religia w obrębie samego rozumu	625
Spór fakultetów	636
Metafizyka moralności	649
Objaśnienia do przekładu	665